

نقش جبهه مقاومت اسلامی در سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا

فاطمه نجف‌زاده^۱، ماشالله حیدرپور^۲، محمد ترابی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۰

چکیده:

یکی از ابعاد سیاست‌گذاری عمومی ایران از منظر سیاست خارجی، بهره‌گیری از ظرفیت‌های کشورهای اسلامی در جبهه مقاومت به عنوان راه‌حل کاهش رفع اثرات تحریم است. این پژوهش با بکارگیری روش تحلیلی، منابع کتابخانه‌ای و انجام مصاحبه از اساتید متخصص و نخبگان حوزه تحریم و سیاست‌گذاری قصد دارد به تحلیل سیاست‌گذاری عمومی ایران در وضع موجود با توجه به بهره‌گیری از جبهه مقاومت در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا بپردازد. به عبارتی هدف این مقاله بررسی چگونگی سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابل تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا است. و می‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد که نقش جبهه مقاومت در سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا چگونه است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که ایران به نوعی تحریم را فرصتی قرار داده است تا علاوه بر حفظ موقعیت خود در منطقه غرب آسیا، آن را تحکیم نیز نماید و از سوی دیگر، از فرصت‌های جبهه مقاومت اسلامی در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، بهره می‌گیرد. جبهه مقاومت اعم از کشورهای نظیر فلسطین، لبنان، سوریه، عراق، یمن و در رأس آن‌ها ایران، با ایجاد یک باشگاه مقابله با تحریم‌ها در تلاش هستند تا نه تنها در مقابل تحریم‌های آمریکا بایستند، بلکه با حمایت ایران، هم این کشور را از اثرات تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا مصون کنند، و هم خود از حمایت ایران برخوردار باشند. سطوح تحریم این کشورها شامل سطح دولتی و سطح غیردولتی است.

واژگان اصلی: سیاست‌گذاری عمومی، سیاست‌گذاری تحریم، جبهه مقاومت اسلامی، ائتلاف.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی سیاست‌گذاری عمومی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

۲. استادیار گروه روابط بین‌الملل، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)

mashallah.heidarpour@gmail.com

۳. استادیار گروه روابط بین‌الملل، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

مقدمه

پس از وقوع انقلاب اسلامی ایران، آمریکا برای محدود کردن ایران از ابزارهای گوناگونی استفاده کرد. یکی از ابزارهای پرکاربرد این کشور جهت مقابله با ایران، اعمال تحریم‌های فراوان در سالیان متمادی است. مخالفت و عدم مذاکره ایران با آمریکا و هم‌پیمانانش، باعث خلق سیاست تحریم‌پذیری ایران طی همین سال‌ها شده و ایران به تدریج برای رفع اثرات تحریم، به دنبال سیاست‌گذاری‌هایی در داخل و خارج از کشور بوده است. از میان این سیاست‌گذاری‌ها، بهره‌گیری از جبهه مقاومت یا محور مقاومت از اولویت‌های ایران محسوب می‌شود. به این معنی که ایران با تشکیل باشگاه کشورهای تحریمی نظیر عراق، لبنان و یمن و همچنین باشگاه محور مقاومت، درصدد رفع اثر تحریم برآمده است. مضاف اینکه ایران می‌خواهد با روش فرصت‌سازی و فرصت‌اندوزی از تحریم، هم این شرایط را پشت سر بگذارد، هم از فرصت‌های منطقه‌ای علی‌الخصوص محور مقاومت، در برابر کشورهای ضد ایرانی استفاده نماید، هم نفوذ خود در منطقه را افزایش دهد. هم ایدئولوژی خود را به عنوان یک کشور اسلامی در منطقه تحکیم نماید و هم به نوعی با تحریم‌های یکجانبه آمریکا مقابله کند.

از این رو شاید بتوان گفت نقاط اشتراکی که جبهه مقاومت اسلامی با ایران دارد در: مورد تحریم واقع شدن، باورهای مذهبی، سیاست‌های غرب ستیزی، فرهنگ ایثار و شهادت، اتحاد با کشورهای شیعی یا تعامل با کشورهای شیعی منطقه و پیوندهای ایدئولوژیک (عراق و لبنان)، حمایت از مستضعفین (ونزوئلا، کوبا، یمن، سوریه) باعث ایجاد منافع مشترک و تعامل این کشورها با یکدیگر و تقابل با آمریکا در جهت رفع اثرات تحریم علی‌الخصوص برای ایران شده است.

با توجه به دیدگاه واقع‌گرایان بر نفی مداخله بشر دوستانه، که در واقع به عنصر عقلانیت محاسبه‌گری و اصل سود و زیان بر می‌گردد، ایران با ایجاد باشگاه مقابله با تحریم‌ها می‌خواهد در معادله هزینه-فایده، از بیشترین سود و کمترین هزینه، بهره‌برد. ائتلاف با کشورهایی که مورد تحریم آمریکا واقع شده‌اند، در دو سطح دولتی و غیردولتی شکل گرفته است؛ منظور از سطح غیر دولتی، سطح جنبشی و نهضتی است که شامل انصارالله، حماس، جهاد اسلامی، حزب الله، حشدشعبی می‌شود. که البته یک طرف محور مقاومت این‌ها جنبش‌ها و کشورهايشان هستند و در طرف دیگر ایران و سوریه است. این یک نوع استراتژی ترکیبی است که برای مقاومت در برابر تحریم و خنثی کردن اثرات تحریم، از آن استفاده می‌شود. لذا می‌شود از جهت تقویت جبهه مقاومت زمینه را برای تضعیف جریان تحریم فراهم کرد.

این پژوهش بر آن شد با بکارگیری روش تحلیلی و انجام مصاحبه از اساتید متخصص و نخبگان حوزه تحریم و سیاست‌گذاری، و با هدف بررسی سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابل تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، به چگونگی تعامل با محور مقاومت برای رفع اثرات تحریم دست یابد.

پیشینه پژوهش

در بررسی پیشینه‌های موجود در رابطه با نقش جبهه مقاومت اسلامی در سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، پژوهشی یافت نشد، و اغلب پژوهش‌ها به چگونگی روابط ایران و کشورهای جبهه مقاومت، از زاویه ژئوپلتیک، قدرت، روابط کشورهای منطقه و ... پرداخته‌اند. علیرغم آن می‌توان گفت برخی از مقالات به بعضی از محورهای موضوعی این پژوهش، در بحث سیاست خارجی و محور مقاومت، نزدیک بوده، اما در خصوص سیاست‌گذاری عمومی ایران، یا به نوعی سیاست‌گذاری ایران در مقابل تحریم‌ها، تاکنون پژوهشی نوشته نشده است. در اینجا چند مورد از منابعی که تا حدودی با هدف تحقیق حاضر همخوانی دارند، ذکر می‌گردد.

ابوعامر (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان "آینده مقاومت و نقش آن در پرتو تنش میان ایران و آمریکا" به بررسی حمایت‌های مادی و معنوی، نظامی و تسلیحاتی، سیاسی، رسان‌های و تبلیغاتی جمهوری اسلامی ایران از ملت مقاوم فلسطین و روابط میان ایران و جنبش‌های مقاومت فلسطین پرداخته و آن را در امتداد کشورهای جبهه مقاومت شامل سوریه و لبنان به عنوان پشتیبان و حامی این گروه‌ها قلمداد نموده و سرنوشت همه آن‌ها را به یکدیگر مرتبط دانسته است. از نظر گروه‌های مقاومت فلسطین، رژیم صهیونیستی دشمن مشترکشان با جمهوری اسلامی ایران است که طرفین به مشارکت راهبردی در سرنوشت خود دست پیدا کرده‌اند (ابوعامر، ۱۳۹۸).

مقاومت اسلامی

عزّت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: این هر سه، شاخه‌هایی از اصل «عزّت، حکمت، و مصلحت» در روابط بین‌المللی‌اند. صحنه‌ی جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقق یافته یا در آستانه‌ی ظهورند: تحرک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه‌ی آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه؛ گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و

بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه (بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی).

مقاومت اسلامی نیز، اصطلاحی است از ریشه قیام که در دین اسلام از جایگاه ویژه برخوردار است. مقاومت را به فارسی ایستادگی، استواری، یا پایداری ترجمه کرده‌اند؛ مقاومت اسلامی یعنی تقویت و استواری خط اسلام با حرکت در راه اسلام به عنوان یگانه راه استواری با تکیه بر عوامل هدایت و قدرت در گفتمان اسلام. عمده‌ترین هدف مقاومت اسلامی بازگرداندن دین به عرصه زندگی و ساختن تمدن جدید اسلامی با گستره جهانی است (ولایتی، ۱۳۹۱: ۵).

جبهه مقاومت یک ائتلاف ژئوپلیتیک منطقه مرکب از مجموعه بازیگران دولتی (ایران، عراق، فلسطین، سوریه و یمن) و غیردولتی (حزب‌الله، انصارالله، حماس، حشدشعبی، جهاد اسلامی) است که منافع مشترک ملی و ایدئولوژیک دارند و تلاش می‌کنند با سیاست مستقلانه و مقاومت محور خود، نظام سلطه با محوریت ایالات متحده آمریکا را نقد کنند (رضاخواه، ۱۳۹۲: ۳۲). در واقع آنچه جبهه خوانده می‌شود انعکاس هویت برآمده از انقلاب اسلامی ایران در جهان خارج است. زبان سیاسی مقاومت اسلامی را می‌توان انعکاس ظهور ادبیات اسلامی در روابط و سیاست بین‌الملل دانست (پوستین چی و متقی، ۱۳۹۰: ۵۳).

دولت‌های ملی به منظور اقدام به عمل مشترک، دست به ائتلاف می‌زنند. ویلیام اچ. ریکر^۱ اشاره می‌کند که تحت شرایط ایده آل، افراد یا گروه‌ها سعی خواهند کرد که ائتلاف‌های گسترده‌ای تشکیل دهند که هدف‌های دلخواه را با موفقیت کسب نموده، به آن‌ها اجازه دهد که ثمرات پیروزی را با حداقل تعداد افراد شریک شود. (پالمر، اشترن و کایل، ۱۳۹۱: ۱۲۸)

یک ائتلاف معمولی، حداقل مجموعه‌ای از افراد قوی الاراده را در خود جای می‌دهد. این افراد با پذیرش خطرات استراتژی‌ها، دیگران را تشویق می‌کنند تا بر پیمان‌ها پایبند باشند و برای افزایش سود ائتلاف استراتژی‌های خود را با یکدیگر همبسته سازند. ممکن است این افراد قوی الاراده از نظر سایرین به عنوان رهبران ائتلاف شهرت یابند، اما این احتمال نیز زیاد است که آن‌ها به عنوان افرادی مداخله‌گر مشهور شوند. ممکن است این افراد یک ائتلاف بزرگ را شکل دهند و برخی از استراتژی‌های خطرناک خود را در قالب رژیم‌هایی، همچون حقوق معنوی و الزام به پایبندی قراردادهای نهادینه سازند. جوامع متشکل از افرادی با باورهای مشترک مذهبی نمونه‌ای از این شرایط است (راجرای، ۱۳۹۱: ۲۹۷).

^۱. William H. Riker

سیاست‌گذاری عمومی

اگر بخواهیم با توجه به تعاریف فوق، سیاست‌گذاری را پروژه دولت‌مردان و سیاست‌گذاران فرض کنیم، می‌توان آن را از طریق یکی از ابزارهای برنامه‌ریزی راهبردی یعنی آنچه در دانش مدیریت با عنوان «سوات»^۱، شناخته می‌شود تحلیل کرد (تتولی، سانویکتور و آن^۲، ۲۰۱۹). روش تجزیه و تحلیل سوات، مدل تحلیلی مختصر و مفیدی است که به شکل نظام‌یافته هر یک از عوامل قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها را شناسایی کرده و استراتژی‌های متناسب با موقعیت کنونی را منعکس می‌سازد.

در این روش تلاش‌هایی برای تجزیه و تحلیل شرایط بیرونی و وضعیت درونی به عمل آمده و بر اساس آن استراتژی مناسب برای بقاء طراحی می‌شود. در این مدل فرصت‌ها و تهدیدها نشان‌دهنده چالش‌های مطلوب و یا نامطلوب عمده‌ای است که در محیط فراروی وجود داشته و درمقابل، قوت‌ها و ضعف‌ها (شایستگی‌ها، توانایی‌ها، مهارت‌ها، کمبودها) وضعیت محیط داخلی تشکیلات مورد مطالعه را به نمایش می‌گذارد.

پس از اینکه عوامل محیطی (فرصت‌ها و تهدیدها) و عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) شناسایی شده و عوامل کلیدی آن‌ها از غیرکلیدی تمیز داده می‌شود. (خرمشاد و مرادخانی، ۱۳۹۴: ۷). از سیاست‌گذاری عمومی تعاریف مختلفی شده است که در جدول ذیل به برخی از آن‌ها اشاره خواهد شد:

محقق	تعریف
توماس دای ^۳	آنچه را دولت‌ها انجام می‌دهند، چرا انجام می‌دهند و آنچه انجام می‌دهند چه خاصیتی دارد و چه تغییری ایجاد می‌کند (دانش‌فرد، ۱۳۹۴: ۱۸).
هارولد لاسول ^۴	برنامه مدونی از اهداف، ارزش‌ها و کنش‌ها (لستر و استوارت، ۱۳۸۱: ۵).
جیمز اندرسون ^۵	مجموعه‌ای هدفمند از عمل سخن که یک یا مجموعه‌ای بازیگر در ارتباط با یک

۱. SWOT (Strengths & Weaknesses & Opportunities & Threats)

۲. Teoli,; Sanvictores, An.

۳. Thomas Dye

۴. Harold Lasswell

۵. James Anderson

محقق	تعریف
	مسئله یا موضوع دنبال می‌کنند (لستر و استوارت، ۱۳۸۱: ۵).
فیلیپ برو ^۱	تجلی اراده حکومت در عمل (با خودداری از عمل) (وحید، ۱۳۹۵: ۱۶)

هر چیزی که دولت را درگیر می‌کند، باید سیاستی را در پی داشته باشد، این ذیل سیاست‌گذاری عمومی تعریف می‌شود. همچنین بحث میان رشته‌ای بودن سیاست‌گذاری باعث شده تا در محیط‌های دانشگاهی، در رشته روابط بین‌الملل، در رابطه کشورها با همدیگر، یعنی همان سیاست خارجی بررسی شوند. در رشته علوم سیاسی سیاست خارجی به عنوان ساختار مطالعه می‌شود. قاعدتاً کاری که سیاست‌گذاری عمومی باید بکند و آن را متفاوت با علوم سیاسی، روابط بین‌الملل، تاریخ و گرایش‌های دیگر می‌کند، این است که از ابزارهایی که در رشته سیاست‌گذاری عمومی وجود دارد، مثل سیاست داخلی، برای مطالعه سیاست خارجی استفاده کند؛ سپس بحث‌های دیگری مد نظر قرار می‌گیرند. بحث‌هایی از قبیل مطالعه سیستم بروکراتیک^۲ و بحث ساختار^۳ و بازیگر^۴ تا به هدفی که مطالعه عمیق‌تری را می‌طلبد، برسد (ایزدی، ۱۳۹۸).

علل و اهداف تحریم‌های آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران

در این خصوص می‌توان از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، حمایت و تحکیم پایه‌های حکومت استبدادی شاه، تحمیل قانون کاپیتولاسیون و تحقیر ملت بزرگ ایران و حمله نظامی به طبرستان و کرد و البته پس از پایان جنگ سرد شاهد آن بودیم که ایالات متحده آمریکا تلاش‌های گسترده خود برای تحمیل هژمونی و یکجانبه‌گرایی خود به دیگر کشورهای جهان را در دستور کار قرار داد. لذا جمهوری اسلامی ایران رویکرد استکبارستیزی را در سیاست خارجی خود در پیش گرفت. دفاع از آرمان فلسطین و مقابله با رژیم صهیونیستی به عنوان یک غده سرطانی نیز از جمله رویکردهایی است که در نتیجه ترکیب آرمان‌های انقلاب با اصول کلی سیاست خارجی، شکل گرفته‌اند (شریعتمداری، ۱۴۰۰).

ایران ضمن اینکه با رویکردهای توسعه اقتصادی و گسترش روابط فرهنگی - تاریخی با

^۱. Philippe Braud

^۲. Bureaucratic

^۳. Structure

^۴. Actor

همسایگان به هويت انرژی، امنیت و توسعه در آسیای جنوبی، افغانستان، آسیای مرکزی و قفقاز وصل می‌شود و در عین حال، به مسائل امنیتی - سیاسی در خاورمیانه عربی (عراق و خلیج فارس) متصل هست که دارای اهمیت فوق العاده ای برای نظام جهانی و آمریکا می باشد، از این نظر، تمرکز بر منطقه گرایي در سیاست خارجی می‌تواند جایگاه منطقه‌ای و جهانی ایران را به عنوان نقطه اتصال مهمترین موضوعات منطقه‌ای افزایش دهد (برزگر، ۱۳۸۸: ۳۴). از سوی دیگر ایران خود را رهبر و مرکز جناح جنبه مقاومت در برابر آمریکا و رژیم صهیونیستی می‌داند (عباسی و محمدی، ۱۳۹۲)، و حمایت از ملت‌های مظلوم جنبه مقاومت و تمامیت ارضی کشورهای منطقه راهبردی خاورمیانه، یکی از نقاط قوت و مایه آبرو برای ایران است که استکبار جهانی به سردمداری آمریکا تلاش دارد تا آن را تحت عنوان "دخالت ایران در منطقه" جلوه داده و به یک مسئله چالش آفرین تبدیل کند (حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۰).

در رتبه‌بندی شش کشوری که بیشترین تحریم‌های آمریکا را در ۱۰ سال گذشته تجربه کرده‌اند، کشورهای نظیر ایران، روسیه، سوریه، کلمبیا، مکزیک، کره شمالی؛ ایران هم در دوره اوباما و هم در دوره ترامپ رتبه یک را دارد. با اینکه کره شمالی، ۳۰ بمب اتم دارد، شش بار تست هسته‌ای داشته و در رتبه ششم قرار دارد (ایزدی، ۱۳۹۹). در زمینه ریشه‌های فرهنگی نیز می‌توان از انقلاب سال ۱۳۵۷ یاد کرد که پیروزی انقلاب اسلامی از دو منظر در شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی منطقه نقش اساسی را دارد: ۱- باعث اعتماد به نفس مسلمانان در مبارزه با استعمار خارجی و استبداد داخلی شد. ۲- کمک‌های همه‌جانبه مادی و معنوی در قالب سیاست‌گذاری‌های کلان خود به جنبش‌های رهایی بخش کرد (جلالی‌راد، ۱۴۰۰).

در توجیه تحریم آمریکا علیه ایران، دلایل فراوانی ذکر می‌شود که عبارتند از: حقوق بشر، مقابله با تروریسم، مقابله با مواد مخدر، حمایت از محیط زیست. این موضوعات یک سری مفاهیم کلی هستند که هم استناد به آن‌ها آسان است و هم چهره‌ای موجه به سیاست‌های ایالات متحده می‌دهند. همچنین، در توجیه تحریم، دلایل دیگری نیز ذکر می‌شود که عبارتند از: تمایل به تأثیرگذاری بر سیاست‌ها یا حتی ایجاد تغییر در نظام یک کشور، تنبیه و مجازات یک کشور به خاطر سیاست‌هایش، نشان دادن مراتب مخالفت نمادین با سیاست‌های کشور هدف به دلایل مختلف، دادن اطمینان خاطر به مخاطبان در کشور تحریم کننده به اینکه دولت آن کشور با سیاست‌های کشور هدف مخالف است و تفهیم به کشور هدف و متحدان بالقوه‌اش در اجرای عملیات لازم علیه آن‌ها می‌باشد (علمی،

۱۳۸۵: ۶۱). همگرایی (روابط مطلوب و زمینه‌ای مناسب همکاری) میان ایران و محور مقاومت باعث واگرایی (وجود تعارض و تضاد) میان این کشورها و در راس آن ایران و آمریکا شده است.

علل و اهداف آمریکا از اعمال تحریم‌ها علیه محور مقاومت اسلامی

مقامات آمریکا در سیاست‌هایشان، به وفور از تحریم‌ها استفاده می‌کنند. آمریکا از تحریم هر کدام از کشورهای محور مقاومت به طور کلی به دنبال کاهش نفوذ آن‌ها در منطقه و ارتقای جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی خود، کاهش نفوذ جنبش‌های کشورهای مورد تحریم و در نهایت جلوگیری از نفوذ و رهبری ایران در منطقه است.

تحریم آمریکا علیه محور مقاومت، در سطوح دولتی و غیردولتی (جنبشی و نهضتی) انجام شده است: لذا محور مقاومت در این مقاله بر این اساس تقسیم‌بندی و توضیح داده شده است.

عراق^۱ - الحشدالشعبی

در سطح غیردولتی:

هدف آمریکا از تحریم فالح الفیاض هدف قرار دادن حشدشعبی عراق است (جابر، ۱۳۹۹) اختلافات درونی جریان حاکم بر شیعه عراق، دخالت‌های دیگر کشورها، ناتوانی ارتش عراق در رویارویی با جنگ‌های پارتیزانی، احتمال ورود داعش به ایران به خاطر مرزهای زمینی گسترده میان دو کشور و استقبال عراق از ورود سپاه قدس باعث شد تا بستر لازم برای ورود سردار سلیمانی و نیروهای تحت امر او فراهم آید. بدین سان عراق در آستانه تشکیل بسیج مردمی یعنی اقدامی که تخصص سردار سلیمانی بود قرار گرفت و سردار سلیمانی شرایط را برای شکل‌گیری قوام و انسجام یافتن نیروهای حشدالشعبی فراهم نمود. ارتباط و همکاری سردار سلیمانی و ابومهدی در سه مورد حساس واجد اهمیت است: ۱- تقابل با اشغالگران آمریکایی ۲- تشکیل حکومت عراق ۳- بسیج مردمی علیه داعش (شفیعی سیف آبادی، ۱۳۹۹: ۹۶ - ۱۰).

در سطح دولتی:

حفظ تمامیت ارضی عراق از طریق حمایت از یک دولت دوست و متحد ایران در بغداد بوده

^۱. Iraq

است. حمایتی از چنین دولتی، نه تنها می‌توانست به کاهش نفوذ ایالات متحده آمریکا کمک و مانع از طرح‌ها و فشارهای ضد ایرانی این کشور علیه ایران، از طریق ایجاد دولتی وابسته گردد، بلکه نگرانی - های ایران در خصوص حفظ تمامیت ارضی عراق را برطرف می‌ساخت. یک دولت دوست می - توانست زمینه‌ساز فصل جدیدی از مناسبات حسنه با جمهوری اسلامی ایران نیز باشد. این سیاست ایران در انتخابات‌های عراق از سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۸ به خوبی دنبال شد به طوری که در انتخابات ۲۰۱۸ علی‌رغم تلاش‌های آمریکا و عربستان پس از خروج ترامپ از برجام برای کاهش نفوذ ایران در عراق، باز هم یک دولت دوست و متحد ایران در این کشور سرکار آمد و این امر در شرایط جدید تحریم‌های آمریکا علیه ایران و عراق بسیار حائز اهمیت است (متی و هادیان، ۱۳۹۸: ۱۵۸-۱۵۹). از نگاه آمریکا ایران نباید جمهوری اسلامی باشد و باید از دولت یا حکومتی که جایگزین می‌شود تمکین کند. در تکمیل این جمله می‌تواند گفت، صدام برای مدتی رابطه خوبی با آمریکا داشت، اما بعد از عدم مخالفت با آمریکا، از سوی آنها، نابود شد. در زمان حاضر هم که حکومت فعلی، صدام نیست و حکومت جایگزین او است، باز هم رابطه خوبی ندارند. آقای عبدالمهدی، با کارهایش، آمریکا را ناراحت می‌کند، مثلاً با چینی‌ها قرارداد می‌بندد، از روس‌ها اسلحه می‌خرد، رابطه‌اش با ایران خوب است، علیه اسرائیل حرف‌هایی می‌زند. حالا آمریکا درصدد سرنگونی او هم برآمده، یعنی حکومتی که بعد از حکومت ناهمانگ می‌آید نیز دچار مشکل خواهد شد. مگر اینکه هماهنگی صددرصد وجود داشته باشد (ایزدی، ۱۳۹۸).

سوریه^۱

سوریه به عنوان تنها کشوری که به دلیل عدم دارا بودن سطح غیر دولتی، فقط سطح دولتی آن مورد تحریم واقع شده است چرا که منازعات این کشور و رژیم صهیونیستی فراتر از دیگر کشورها است و در مواردی چون: ۱- منازعات تاریخی - مذهبی؛ ۲- منازعات سرزمینی؛ ۳- بحران آب؛ ۴- آوارگان فلسطینی (ولایتی، ۱۳۸۰: ۲۰۴)؛ قابل تقسیم‌بندی است و به همین دلیل سیاست‌خارجی جمهوری اسلامی ایران و سوریه پیوندی عمیق‌تر به خود گرفت.

در طول یک دهه گذشته محور غربی - عربی تلاش زیادی کرده‌اند این کشور استراتژیک و سوق الجیشی را مغلوب و به نحوی از جبهه مقاومت و خط سازش‌ناپذیری در برابر قدرت رژیم

^۱. Syria

صهیونیستی خارج کنند. پس از مرگ حافظ اسد، بشار اسد در نیمه سال ۲۰۰۰ میلادی سکان مدیریت و رهبری را بر عهده گرفت و روند اصلاحات و نوگرایی را آغاز کرد، اما حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ سرتاسر منطقه را درنوردید و بهانه مبارزه با تروریسم باعث شد جورج بوش^۱ ایران را در لیست سیاه حامیان تروریسم و محور شرارت^۲ قرار دهد و جان بولتون^۳ نیز با اضافه کردن نام سوریه این کشور را درگیر تحریم کرد (امینی، آقاعلیخانی و ابراهیمی، ۱۳۹۲: ۵۰).

سوریه کشوری است که دارای سیاست خارجی مستقلی بوده و همواره از محور مقاومت حمایت نموده است. از طرف دیگر آمریکا هم به علت حفظ مسائل امنیتی در رابطه با رژیم صهیونیستی، خواهان سوریه‌ای ضعیف و منفعل است. بنابراین آمریکا و دیگر کشورهای هم پیمان منطقه‌ای نظیر ترکیه، عربستان سعودی و قطر به محض مشاهده‌ی اختلافات و تعارضات در سوریه، سعی در تحریک هرچه بیشتر معارضان دولت سوریه نموده‌اند. در عین حال رسانه‌های جهانی همسو نیز همچون بی بی سی و سی.ان.ان و نیز شبکه‌های کشورهای عربی حوزه‌ی خلیج فارس مثل شبکه‌ی الجزیره و العربیه با بزرگنمایی تعارضات در سوریه بر عمق بحران دامن می‌زنند (شریفیان و همکاران، ۱۳۹۱؛ ۱۵۲-۱۵۱). آمریکا با وضع قانون قیصر (سزار) تحریم‌های شدید را بر سوریه اعمال کرده است که هدف از این تحریم‌ها، بلوکه کردن درآمدهای مسئولان این کشور است. به موجب این قانون تمام طرف‌هایی که وارد معاملات در زمینه تکنولوژی نظامی و خدماتی با نظام سوریه شوند، تحریم خواهند شد.

یمن^۴ - انصارالله

در سطح غیر دولتی:

جنبش انصارالله که تحت رهبری حوثی‌ها قرار دارد، از جنبش‌های مردمی یمن است. جنبش الحوثی تحت رهبری خانواده‌ای به نام «الحوثی»، و شخصی به نام حسین الحوثی به دلیل رابطه نزدیک دولت علی عبدالله صالح با عربستان، شروع به مخالفت جدی علیه وی کردند (الخضری، ۱۴۲۹: ۷). حسین الحوثی از سال ۲۰۰۳ میلادی بصورت جدی جنگ خود را با دولت یمن آغاز کرد و

۱. George Walker Bush

۲. Axis of Evil

۳. John Robert Bolton

۴. Yemen

دولت یمن در سال ۲۰۰۴ وی را دستگیر و به شهادت رساند؛ که پس از شهادت وی جنبش نام خود را به انصارالله تغییر داد (دارا و بابایی، ۱۳۹۴: ۱۴۰-۱۳۵).

نقطه اشتراک اصلی الحوثی‌ها و انقلاب اسلامی ایران، در موضوعاتی چون اندیشه بنیان‌گذار جمهوری اسلامی و رهبری انقلاب در باب استکبارستیزی و مقابله با وهابیت می‌باشد که تبلور آن در یکی از سخنرانی‌های معروف حسین الحوثی است که می‌گوید: «امام خمینی (ره) چرا آمریکا را شیطان بزرگ می‌داند؟ چون حامی و پشت همه شرها است. چون از یهود خط می‌گیرد و در قرآن کریم وصف یهود به صراحت آمده که جز فساد انجام نمی‌دهند. امام خمینی (ره) می‌خواهد که اعراب و مسلمانان را از زیر هیمنه آمریکا و استکبار برهاند» (دارا و بابایی، ۱۳۹۴: ۱۴۴). این حقیقت که انصارالله از تجارب سازمان‌دهی سیاسی و مبارزاتی حزب الله لبنان الگوبرداری کرده امری غیر قابل انکار است (تلاشان، ۱۳۹۱: ۱۷).

در سطح دولتی:

یکی از دلایل اهمیت کشور یمن اهمیت ژئوپلیتیک آن است که در نقطه میانی سه منطقه مهم خلیج فارس، شاخ آفریقا و آسیای جنوب شرقی و در جنوبی‌ترین بخش شبه جزیره عربستان سعودی قرار گرفته است. اما با توجه به اینکه آمریکا دولت منصور هادی را به رسمیت می‌شناسد، دولت یمن تحریم نیست. (دهشیری، ۱۴۰۰) هرچند عربستان از فروردین ۹۴ در قالب ائتلاف چند کشور غربی و عربی و با کمک آمریکا به بهانه بازگرداندن "عبدربه منصور هادی" رئیس‌جمهوری مستعفی و فراری این کشور به قدرت، حملات گسترده‌ای را علیه یمن - فقیرترین کشور عربی - آغاز کرد. بر اثر این تجاوز تاکنون هزاران یمنی کشته شدند و بر اساس گزارش سازمان ملل متحد قحطی در این کشور به بزرگترین فاجعه انسانی در جهان تبدیل شده است (سازمان ملل، ۱۴۰۰).

به باور آن‌ها تغییر در کشورهای حامی ایران سبب تضعیف محور مقاومت و تقویت جریان محافظه کار با محوریت عربستان خواهد شد. از همین رو به دنبال شکست محور مقاومت به رهبری ایران هستند. پیوند محور مقاومت با ایران و ایجاد یک قدرت جدید در عرصه بین‌المللی سبب نگرانی استکبار جهانی شده است؛ بنابراین آمریکا و عربستان هرکجا ظرفیتی برای تقویت قطب قدرت به رهبر ایران باشد با آن برخورد خواهد کرد. یمن به عنوان یکی از کشورهای استراتژیک و مسلمان که تعداد قابل توجهی از مردم این کشور شیعیان زیدی هستند سبب نگرانی آمریکا و عربستان شده است. بنابراین عربستان با این حمله می‌خواهد تا مانع پیوند یمن به ایران شود. (نجات، موسوی و صارمی، ۱۳۹۵)

لبنان^۱ - حزب الله

در سطح غیر دولتی:

در طول تاریخ مدرن لبنان، اگرچه عوامل مختلفی در درگیری‌های داخلی این کشور نقش داشته اما در نهایت دین عاملی تعیین کننده بوده است (زهرانی و ملکی، ۱۳۹۵: ۱۸۶). در سال ۱۹۸۲ میلادی و در پی حمله گسترده رژیم صهیونیستی به لبنان و محاصره بیروت حزب الله لبنان که منشعب از جنبش اهل اسلامی بود با ایجاد هسته‌های مقاومت و انجام عملیات‌های گسترده و استشهادی اعلام موجودی نمود و به سرعت در قلوب مردم لبنان جای گرفت و جایگاه فوق‌العاده‌ای کسب کرد (حجازی، ۱۳۸۵: ۷۵). در شرایطی که موضوع صدور انقلاب اسلامی در دستور کار مسئولین جمهوری اسلامی ایران بود، با درخواست کمک علمای شیعی حزب الله در کنفرانس آزادی بخش تهران در نیمه خرداد ۱۳۶۱، یک گروه نظامی از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی وارد لبنان شد و یک تحول فرهنگی در آن شکل گرفت (رایت، ۱۳۷۲: ۶۳).

مهمترین عامل تأسیس حزب الله که رهبران روحانی شیعه لبنان از آن الهام گرفته و آنان را به فکر تشکیل حکومت اسلامی در این کشور انداخت، وقوع انقلاب اسلامی بود. سید عباس موسوی رهبر فقید حزب الله در این باره می‌گوید: «پیروزی انقلاب اسلامی ایران اعتماد به نفس را به مسلمانان بازگرداند و آن‌ها را از میزان قدرت و توانایی که در اسلام و اندیشه‌های اسلامی نهضت است آگاه ساخت. مقاومت اسلامی در لبنان ملهم از انقلاب اسلامی شکل گرفت» (امرائی، ۱۳۸۳: ۲۳۸). حمایت جمهوری اسلامی از حزب الله لبنان استمرار داشت و این مسئله در سخنان رهبران از جمله دبیرکل آن، انعکاس یافته است. حزب الله در بیانیه‌های مختلف، انقلاب اسلامی را به عنوان الگو و پیشگام خود معرفی کرده است و خود را متعهد به پیروی از فرامین رهبران آن کرده است. از طرفی حمایت‌های مادی و معنوی ایران از حزب الله، عامل اساسی رشد و گسترش حزب الله در مقابل رقبای داخلی و خارجی‌اش به شمار می‌آید (میرعلی، ۱۳۹۲: ۲۲۸).

بنابراین واشنگتون با اعمال تحریم علیه ایران، منابع اقتصادی حماس و حزب الله لبنان را نیز هدف قرار داده است. آقای هوک در سفر به تل آویو گفت " اکنون که تحریم‌ها بار دیگر از سر گرفته شده، ما در موقعیتی هستیم که می‌توانیم جریانات درآمدزایی را که ایران از آن‌ها برای تأمین

۱. Lebanon

مالی حماس و حزب الله، برنامه موشکی خود و تهدید علیه صلح و امنیت استفاده می کند، هدف قرار دهیم" (رادیوفردا، ۱۳۹۷) لذا تحریم لبنان با هدف کاهش نقش ایران در منطقه صورت گرفت.

در سطح دولتی:

در حال حاضر امکان تحریم دولت لبنان در دستور کار آمریکا قرار دارد. (دهشیری، ۱۴۰۰) آمریکا از تهدید کردن لبنان از طریق تحریم بانک مرکزی این کشور، ناپود کردن اقتصاد این کشور را هدف قرار داده است. چرا که تحریم بانک مرکزی به معنای منزوی شدن دائمی لبنان از سیستم مالی جهانی است.

فلسطین - حماس و جهاد اسلامی

در سطح غیردولتی

در پرتو تنش فزاینده بین ایران و آمریکا و هم‌پیمانان آن‌ها در منطقه، طبیعی است که تهران به هدف مقابله با رژیم صهیونیستی، در صدد تشکیل جبهه نظامی واحدی متشکل از تهران، دمشق، بیروت، غزه و ضمن آن راهبرد "توحید و یکپارچگی جبهه‌ها" باشد. امری که مقاومت فلسطین در مناسبت‌های مختلف آن را مورد تایید و حمایت قرار داده است. حماس اعلام می‌کند تحمیل تحریم علیه ایران، به هدف متزلزل ساختن امنیت منطقه در خدمت به ثبات رژیم صهیونیستی به مسئله فلسطین است. جنبش جهاد اسلامی نیز تحریم‌های آمریکا علیه ایران را چماق زنی توصیف کرد. ایران با تقویت حمایت خود از فلسطینیان و افزایش حمایت از آن‌ها به تحریم‌ها پاسخ می‌دهد. زیرا این کشور باید برگ های خارجی خود را جهت مقابله با اوج‌گیری آمریکایی - صهیونیستی تقویت نماید. ایران از روابط خود با مقاومت فلسطین و تقویت و گسترش آن و رسیدن به مرحله توحید و یکپارچگی، جبهه های نبرد در مقابل رژیم صهیونیستی را تقویت می نماید. جبهه هایی که از ایران تا سوریه و لبنان و غزه امتداد دارد (ابوعامر، ۱۳۹۸: ۱۲۹-۱۳۲)

دولتی

با توجه به همسو بودن دولت خودگردان فلسطین با جهت‌گیری‌های آمریکا با توجه گفتمان‌های موجود در بین گروه‌های فلسطینی، این کشور در سطح دولتی، مورد تحریم واقع نشده است.

نگاه کلی:

جدول اعمال تحریم‌های آمریکا علیه جبهه مقاومت اسلامی

کشور	سطح دولتی	سطح غیردولتی
عراق	✓	✓
لبنان	—	✓
سوریه	✓	—
یمن	—	✓
فلسطین اشغالی	—	✓
ایران	✓	✓

تحلیل سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابله با تحریم‌ها

دیپلماسی مقاومت جمهوری اسلامی ایران عبارتست از: تلاش برای تصویرسازی ایجابی از فعالیت‌ها و کارکردهای خود به منظور متقاعدسازی افکار عمومی بین‌الملل در زمینه مشروعیت اقدامات مقاومتی و بهره‌برداری از فرصت‌ها و تلاش بهتر برای سیاست‌گذاری عمومی و برنامه‌ریزی با توجه به نظم منطقه‌ای با هدف افزایش ضریب امنیتی و کاهش تهدیدات پیرامونی و محیطی که از اولویت‌ها و اهداف اصلی آن (دهشیری و حسینی‌فهرجی، ۱۳۹۸: ۲۹-۲۸) که در ادامه، سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابل تحریم‌های یکجانبه آمریکا با توجه به نقش جبهه مقاومت و اهدافی که ایران از ارتباط با آنها دنبال می‌کند، بررسی شده است.

- ایجاد محور مقاومت

از دستاوردهای ایران این بود که امکان پیدا کرد به مسائل منطقه برسد. به دوستانش سرو سامانی بدهد یا مثلاً حضورش را در منطقه معقول‌تر کند (هادیان، ۱۳۹۸) ایران در دراز مدت پیوند خودش را با همسایگان و نهادهای منطقه‌ای بیشتر کرد تا اولاً به راحتی تحریم نشود، یعنی کاری کرد که تحریم او، تحریم یک جمع محسوب شود، و ثانیاً یک جمع، در مقابل تحریم کننده، مقاومت کنند (کیانی، ۱۳۹۸).

در فصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است: "سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و تعهد نداشتن در برابر قدرتهای سلطه‌گر و روابط صلح آمیز متقابل با دولت‌های غیر محارب استوار است". از همین رو با توجه به قانون اساسی و عملکرد

ایران، اهداف کلان آن را می‌توان در سه دسته تقسیم کرد: ۱- رشد و توسعه اقتصادی، حفظ تمامیت ارضی و حاکمیت ملی؛ ۲- دفاع از مسلمانان و نهضت های آزادیبخش و تعارض با اسرائیل و غرب. ۳- استقرار یک جامعه اسلامی بر اساس مبانی شیعی (سریع القلم، ۱۳۷۹: ۴۹). از این حیث ایران در سیاست‌گذاری عمومی از منظر خارجی، همیشه به دنبال ائتلاف از طریق صدور انقلاب و موارد مطروحه بوده که اهدافش از ایجاد این محور، موارد زیر را نیز شامل می‌شود:

لبنان

پس از وقوع انفجار بیروت، دشمنان و بیگانگان سیاست فروپاشی اقتصادی در لبنان را نیز در دستور کار خود قرار دادند. به نظر می‌رسد که نظام سلطه، تلاش برای ایجاد یک فروپاشی امنیتی در لبنان را نیز با قدرت در دستور کار خود قرار داده است. در این میان، رویکرد اقتصادی مقاومت برای لبنان نجات بخش بود. اقدام تجار لبنانی در واردات سوخت از ایران از فروپاشی اقتصادی این کشور جلوگیری کرد و موجب شد تا زنجیره تحریم‌های سزار علیه بیروت و دمشق درهم شکسته شود (صدرالحسینی، ۱۴۰۰). لبنان می‌تواند سکوی ارتباطات تجاری ایران با دیگر کشورها باشد. ایران می‌تواند با برون سپاری می‌تواند با برون‌سپاری برخی وظایف تجاری خود به لبنان علی‌الخصوص از طریق نفوذ لبنانی در شمال آفریقا و شبکه ارتباطی آنان، موجبات گشایش‌های اقتصادی بزرگی را فراهم آورد.

عراق

عراق از چهار بعد سیاسی اقتصادی اجتماعی فرهنگی نظامی امنیتی برای ایران حائز اهمیت است. در بعد سیاسی، این کشور بارها تاکید کرده است که از یک عراق با ثبات و قوی و متحد حمایت می‌کند. از منظر اقتصادی، وجود مرز طولانی این دو کشور و وجود شش گذرگاه مرزی و دو بازارچه مرزی، از حیث اجتماعی - فرهنگی، عراق بیشترین قرابت فرهنگی و مذهبی را با ایران دارد. به لحاظ دارا بودن هر دو کشور تمدنی غنی، گردشگری و تاثیر زبان فارسی و عربی و یکدیگر؛ و در نهایت در خصوص مقوله نظامی - امنیتی پس از سقوط صدام، گروه‌های اراهایی تکفیری و سلفی عراق را مأمونی برای پیشبرد اهداف خود دیدند چیزی که تهدید مشترک بر ایران و عراق است (شاهسونی، ۱۴۰۰). ایران، عراق را متحد راهبردی خود می‌داند.

فلسطین

از موارد اهمیت فلسطین برای ایران می‌توان به چهار مورد اشاره کرد: اهمیت انسانی. (کشتار مردم بی گناه فلسطین و اشغال سرزمین‌ها)؛ اهمیت اسلامی (موضوع اصلی جهان اسلام است که یکی از

زمینه های تحقق تمدن بزرگ اسلامی می باشد؛ اهمیت در تحقق اسناد بالادستی (قانون اساسی اصل ۱۵۴ قانون اساسی) (سند چشم انداز، بیانیه گام دوم انقلاب)؛ و مورد چهارم که مهم ترین از نگاه محتوایی این نوشتار محسوب می شود، اهمیت استراتژیک (درگیر شدن با منافع حیاتی آمریکا) حفظ و بقای رژیم صهیونیستی جزء منافع حیاتی آمریکا است (فولر^۱، ۱۹۹۰: ۴۱۹).

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، و در پیش گرفتن موضع صریح و مستقل نه شرقی و نه غربی، موضوع فلسطین جزء اولویت های اصلی سیاست گذاری های خارجی ایران قرار گرفت و ایران با تعطیل کردن سفارت رژیم صهیونیستی در تهران، به جای آن نخستین سفارت فلسطین در جهان را افتتاح کرد (مجرد، ۱۳۸۶: ۱۲۹).

همچنین نام گذاری آخرین جمعه ماه رمضان به نام روز قدس که از ابتکارات امام خمینی (ره) بود باعث شد علی رغم اختلافات ایدئولوژیک و فرهنگی میان دو کشور باعث نزدیکی و پیوند میان دو کشور شود. روابط جمهوری اسلامی ایران با گروه های مقاومت فلسطین علاوه بر ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در عرصه نظامی نیز تجلی یافت؛ اما این امر تا پیروزی جنبش های جهادی در جنگ ۸ روزه و ۵۱ روزه به شکل علنی مطرح نمی شد (سادات، ۱۳۹۴: ۹۴). بسط نفوذ ایران در گروه های فلسطینی منطبق با منافع ملی ایران است و باید ادامه پیدا کند.

سوریه

یک رابطه استراتژیک میان جمهوری اسلامی و سوریه وجود دارد که ایران را در به مخاطره انداختن امنیت رژیم صهیونیستی توانمند می سازد. بدون شک اتحاد ایران و سوریه که به دلیل نقش محوری در منطقه و جبهه مقاومت یکی از مهمترین اتحادهای سطح جنوب غرب آسیا به شمار می رود. با آغاز جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه جمهوری اسلامی ایران و به دنبال مواضع جانبدارانه سوریه به نفع ایران، روابط دو کشور از جنبه های گوناگون به خصوص سیاسی و امنیتی به شکل چشم گیری افزایش پیدا کرد و عواملی همچون تأسیس و پشتیبانی حزب الله لبنان و حمایت از انتفاضه فلسطین در راستای مبارزه با رژیم صهیونیستی نیز به پایداری و توسعه روابط کمک شایانی کرد (رضازاده و نجفی، ۱۳۹۵: ۱۵۵-۱۵۳). نقش تسهیل کنندگی در روابط ایران با جهان عرب، نقش دمشق به عنوان راه ارتباطی امن ایران به گروه های مورد حمایتش از لحاظ نظامی، پشتیبانی، سیاسی، و تأثیر روانی ارتباط ایران و سوریه بر ساختار هم پیمانی ها، متحدان منطقه ای و بین المللی از دیگر اهداف ایران برای ارتباط با سوریه به شمار می رود.

^۱ Fuller

یکی از دلایل اهمیت یمن برای جمهوری اسلامی ایران، ژئوپلیتیک یمن است (نجات، ۱۳۹۳: ۷۴)؛ موقعیت گسترش نفوذ جنبش انصارالله و شیعیان الحوثی در یمن و تسلط بیشتر بر تنگه راهبردی باب‌المندب، به عنوان یکی از مهم‌ترین مسیرهای انتقال انرژی در جهان و رگ حیاتی کشتیرانی در کانال سوئز، در کنار بندر الحدیده می‌تواند حاکمیت متحدان منطقه‌ای ایران را تقویت کرده و تردد دریایی از کانال سوئز و خلیج فارس را به کنترل درآورد که این موضوع چشم‌اندازی هشدار دهنده برای طرف‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است که از نفوذ فراینده ایران در منطقه نگران هستند. این موضوع همان نکته‌ای است که ابراهیم شرقیه، تحلیلگر مرکز بروکینگز در شهر دوحه بر آن تاکید دارد مبنی بر این که تسلط تهران بر باب‌المندب به معنی باز ترسیم روابط ایران در منطقه در راستای منافع این کشور است (هوشی سادات، ۱۳۹۳: ۸۷).

در یک نگاه کلی می‌توان گفت جمهوری اسلامی ایران و سوریه همواره در پویاها و تعاملات منطقه‌ای، سیاستی همسو را پیگیری می‌نمودند و با اضافه شدن عراق پس از صدام، این مجموعه، اقتدار منطقه را بدست گرفت و نهایتاً در جریان تحولات بیداری اسلامی، ملت‌های شیعه یمن و بحرین خواستار دولتی اسلامی در چارچوب مجموعه امنیتی جبهه مقاومت شدند (آدمی و کشاورز مقدم، ۱۳۹۴: ۶).

با توجه به خو گرفتن مردم ایران به تحریم‌های تدریجی در چهار دهه بعد از انقلاب اسلامی، این کشور تلاش کرده است از تحریم به عنوان یک فرصت در جهت حفظ منافع خود در منطقه استفاده کند و در مقابل از فرصت‌های منطقه‌ای در محور مقاومت و در برخی موارد فرامنطقه‌ای، در جهت کاهش اثرات تحریم علیه خود بهره گیرد. هر چند ایران در سیاست‌گذاری عمومی خود از منظر خارجی، به بیان کلی تر و دقیق تر، موارد بسیار دیگری را نیز در دستور کار قرار داده است که مقاله‌های دیگری را می‌طلبد، لیکن ذکر آن‌ها به جهت روشن‌تر شدن مطالب، به شرح ذیل خالی از لطف نیست.

- **ائتلاف و ایجاد باشگاه تحریمی در مقابل ائتلاف به رهبری عربستان، غرب و برخی کشورهای عربی**
 که در واقع تحریم‌های اعمال شده علیه ایران و کشورهای اسلامی را، شش کشور عربی ستوده‌اند و آن را کاملاً هدفمند و موثر می‌دانند.

- **لابی با ذینفعان (روسیه و چین)**

- **تحریم در مقابل تحریم (به رسمیت نشناختن اسرائیل).**

- مقابله با کشورهای ضد ایرانی، (عربستان): در خصوص مقابله با جریان سلفی‌گری.
- مذاکره با اتحادیه اروپا (۱+۴) (مولف، ۱۴۰۰): هدف ایران در مذاکرات با گروه ۴ بعلاوه ۱، لغو تحریم‌های غیرقانونی و ظالمانه آمریکا علیه ایران است. (باقری، ۱۴۰۰)

نتیجه‌گیری

سیاست‌گذاری عمومی ایران در مقابله با تحریم‌های یکجانبه آمریکا، ایجاد جبهه مقاومت با محوریت جمهوری اسلامی ایران و عضویت سوریه، عراق، یمن، حزب الله لبنان و گروه‌های مبارز فلسطینی است که آرایش سیاسی جدیدی را بوجود آورد و قدرت بهره‌مندی ایران را در مقابله با تحریم‌ها افزایش داد. مولفه‌های قدرت ایران در بهره‌گیری از خلق یک باشگاه تحریمی شامل، افزایش نفوذ ژئوپولیتیکی، الهام بخشی، حمایت در برابر حمایت، هم‌افزایی مبتنی بر نفی نظام سلطه، افزایش قدرت در برابر کشورهای ضد ایرانی، گسترش ایدئولوژی ایرانی - اسلامی، افزایش تعاملات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، حفظ تمامیت ارضی و حاکمیت ملی و در نهایت کاهش اثرات تحریم می‌باشد. محورهای مقاومت در دو سطح دولتی و غیر دولتی مورد تحریم واقع شده‌اند. ایران به نوعی تحریم را فرصتی قرار داده است تا علاوه بر حفظ موقعیت خود در منطقه غرب آسیا، آن را تحکیم نیز نماید و از سوی دیگر، از فرصت‌های جبهه مقاومت اسلامی در مقابله با تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا، بهره می‌گیرد. یا به عبارت دقیق‌تر، ایران می‌خواهد با روش فرصت‌سازی و فرصت‌اندوزی از تحریم، هم این شرایط را پشت سر بگذارد، هم از فرصت‌های منطقه‌ای علی‌الخصوص محور مقاومت، در برابر کشورهای ضد ایرانی استفاده نماید، هم نفوذ خود در منطقه را افزایش دهد. هم ایدئولوژی خود را به عنوان یک کشور اسلامی در منطقه تحکیم نماید و هم به نوعی با تحریم‌های یکجانبه آمریکا مقابله کند. شاید بتوان گفت هنر تحریم‌پذیری ایران یکی از مواردی است که به تدریج باعث ایجاد ائتلاف و تعامل این کشور با کشورهای اسلامی شده است.

کتابنامه

- آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، سیدعلی، (۱۳۹۰/۰۳/۱۰) بیانات در دانشگاه افسری امام حسین(ع).
- ابوعامر، عدنان (۱۳۹۸). ترجمه مقاله عربی: «آینده مقاومت و نقش آن در پرتو تنش میان ایران و آمریکا»، فصلنامه گفتمان راهبردی فلسطین، سال ۱ (۲)، صص ۱۱۹-۱۳۴.
- آدمی، علی و کشاورز مقدم، الهام (۱۳۹۴). «جایگاه مجموعه امنیتی محور مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال ۴ (۱۴)، صص ۱۹-۱.
- اروینگ، میکال (۱۳۹۱). ایدئولوژی سیاسی حماس، ترجمه رضا رستم‌زاده خسروشاهی، تهران: انتشارات روایت فتح.
- آشوری، داریوش (۱۳۷۶). دانش‌نامه سیاسی. چاپ چهارم، تهران: انتشارات مروارید.
- امرائی، حمزه (۱۳۸۳). انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های اسلامی معاصر. تهران: مرکز استاد انقلاب اسلامی.
- امینی، علی‌اکبر؛ آقاعلیخانی، سعید و ابراهیمی، رحمت (۱۳۹۲). «کالبدشناسی بحران سوریه و مداخله آمریکا در آن»، پژوهشنامه روابط بین‌الملل، سال ۶ (۲۳)، صص ۷۶-۴۷.
- ایزدی، فواد (۱۳۹۸). مصاحبه تخصصی، تهران.
- ایزدی، فؤاد (۱۳۹۹). «کشورهایی که بیشترین تحریم‌های آمریکا را تجربه کرده‌اند»، (۱۴۰۰/۰۳/۲۷)، قابل دسترسی در: <https://www.mashreghnews.ir/news/1084299>
- باقری دولت‌آبادی، علی و سیاپوشی، حسین (۱۳۹۹). «تعامل و تقابل «گفتمان‌های سیاسی» و «راهبردهای ملی» در سیاست خارجی ایران»، فصلنامه راهبرد سیاسی، سال ۴، شماره ۱۲، صص ۶۷-۹۴.
- باقری، علی (۱۴۰۰). «هدف ایران در مذاکرات با ۱+۴ لغو تحریم‌های ظالمانه است»، (۱۴۰۰/۰۸/۰۷)، قابل دسترسی در: <https://www.irna.ir/news/84522217>
- برزگر، کیهان (۱۳۸۸). «منطقه‌گرایی در سیاست خارجی ایران»، فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال دوم، شماره ۵، زمستان.
- بشارتی، علی محمد (۱۳۸۲). «آینده عراق»، فصلنامه راهبرد، سال ۱۱ (۲)، صص ۱۷۴-۱۵۷.
- بیانیه گام دوم انقلاب.
- پالمر، موتنی؛ اشترن؛ لاری و کایل، چالز (۱۳۹۱). نگرشی جدید به علم سیاست. ترجمه منوچهر شجاعی، چاپ هفتم، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- پوستین‌چی، زهره و متقی، ابراهیم (۱۳۹۰). «زبان سیاسی مقاومت اسلامی در سیاست بین‌الملل»، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، سال ۱، شماره ۱، پاییز، صص ۱۳۰-۹۷.

- تلاشان، حسن (۱۳۹۱). «انقلاب اسلامی ایران و تأثیر آن بر تحولات ژئوپلیتیک شیعه در یمن»، شیعه شناسی، سال ۱۰(۴۰)، صص ۳۰-۷.
- جابر، فاضل (۱۳۹۹) هدف آمریکا از تحریم فالح الفیاض هدف قرار دادن حشد شعبی عراق است. (۱۳۹۹/۱۰/۲۰) قابل دسترسی در: <https://www.mehrnews.com/news/5117844>
- جلالی‌راد، محمدصادق (۱۴۰۰). مصاحبه تخصصی، تهران.
- حجازی، حامد (۱۳۸۵). یک لبنان، یک اسرائیل ادعا: بررسی جنگ اسرائیل علیه لبنان و پیامدهای آن، قم: مرکز علمی فرهنگی بصیرت.
- خرمشاد، محمدباقر؛ مرادخانی، حمید (۱۳۹۴). «بررسی جایگاه قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بر اساس الگوی سوات (SWOT)»، رهیافت‌های انقلاب اسلامی، سال ۹ (۳۳)، صص ۲۶-۳.
- الخصری، انورقاسم (۱۴۲۹ق). من دراسته به عنوان: ترمرد الحوثی فی الیمن و ابعاد التحالف الشیعی الامر یکی فی المنطقه، منشور بمرکز الجزیره العربیه للدرسات و البحوث.
- دارا، جلیل؛ بابایی، محمود (۱۳۹۴). «بازخوانی جنبش انصارالله یمن در بستر انقلاب اسلامی ایران»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی ایران، سال ۴(۱۵)، صص ۱۵۰-۱۲۹.
- دانش‌فرد، کرم‌الله (۱۳۹۴). مبانی خط‌مشی‌گذاری عمومی، چاپ دوم، تهران: نیاز دانش.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۸ و ۱۴۰۰). مصاحبه تخصصی، تهران و سنگال.
- دهشیری، محمدرضا و حسینی‌فهرجی، مجتبی (۱۳۹۸). «جایگاه گروه‌های فلسطینی در دیپلماسی مقاومت جمهوری اسلامی ایران»، گفتمان راهبردی فلسطین، سال ۱(۲)، صص ۴۲-۲۷.
- راجرای. مکین (۱۳۹۱). نظریه بازی‌ها و سیاست‌گذاری عمومی، ترجمه علی بغیری، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- رایت، رابین (۱۳۷۲). شیعیان مبارزان در راه خدا، ترجمه علی اندیشه، تهران: قومس.
- رضاخواه، علی‌رضا (۱۳۹۲). «بیداری اسلامی و آینده محور مقاومت». مجله زمان، سال ۸(۳۲)، صص ۳۵-۳۰.
- رضازاده، میثم و نجفی، سجاد (۱۳۹۵). «جایگاه سوریه در سیاست خارجی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۵-۲۰۱۱)»، مجله سیاست دفاعی، سال ۲۴(۹۵)، صص ۱۹۰-۱۴۵.
- زهرانی، مصطفی؛ ملکی، شکوه (۱۳۹۵). «جامعه‌شناسی سیاسی و فرقه‌گرایی در لبنان»، فصلنامه روابط خارجی، سال ۸(۱)، صص ۱۹۹-۱۷۷.
- سادات، سیداحمد (۱۳۹۴). «روابط جمهوری اسلامی ایران با جنبش‌های مقاومت اسلامی فلسطین (با تأکید بر جنبش جهاد اسلامی)»، مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال ۴(۱۶)، صص ۱۰۵-۷۷.
- سازمان ملل (۱۴۰۰). قابل دسترسی در: <https://www.irna.ir/news/84537139>
- سریع‌القلم، محمود (۱۳۷۹). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران؛ بازبینی نظری و پارادایم ائتلاف، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.

سلیمانی، غلامعلی و رضایور، دانیال (۱۳۹۹). «استراتژی ایران در عراق پسا داعش با تاکید بر گروه‌های بسیج مردمی عراق»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی سال ۹، شماره ۲، صص ۲۷-۴۹.

سند چشم انداز.

شاهسونی، مجتبی (۱۴۰۰). «تحلیل روز؛ واکاوی ابعاد مختلف روابط ایران و عراق»، (۱۴۰۰/۰۳/۲۲) قابل

دسترسی در: <https://www.iribnews.ir/fa/news/3133241>

شفیعی سیف آبادی، محسن (۱۳۹۸). «سردار سلیمانی و بسیج مردمی در عراق و سوریه (زمینه‌های شکل‌گیری

تا نقش و نیات شهید سلیمانی)»، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، سال ۵، شماره ۲، صص ۸۵-۱۰۹.

شفیعی سیف آبادی، محسن (۱۳۹۸). «سردار سلیمانی و بسیج مردمی در عراق و سوریه (زمینه‌های شکل‌گیری

تا نقش و نیات شهید سلیمانی)»، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، سال ۵ (۲)، صص ۸۵-۱۰۹.

صادقی، سیدشمس‌الدین و لطفی، کامران (۱۳۹۴). «تحلیل مواضع جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران

سوریه»، جستارهای سیاسی معاصر، سال ۶ (۱)، صص ۱۴۴-۱۲۳.

صدرالحسینی، سیدرضا (۱۴۰۰). «نقش مهم و تأثیرگذار سیاست خارجی در تقویت جبهه مقاومت در

منطقه»، (۱۴۰۰/۰۷/۲۷)، قابل دسترسی در: <https://www.mehrnews.com/news/5331024>

عالیشاهی، عبدالرضا؛ فروزان، یونس (۱۳۹۹). «چرخش پارادایمی دونالد ترامپ در قبال انقلاب اسلامی

ایران و جبهه مقاومت شیعیان منطقه؛ گذر از تهدیدات نرم تا توسل به ترور»، سیاست و روابط

بین‌الملل، سال ۴ (۷)، صص ۱۹۰-۱۶۵.

عباسی، مجید و محمدی، وحید (۱۳۹۲). «تبیین رئالیستی منازعه بین‌المللی قدرت در سوریه و پیامدهای

آن برای امنیت جمهوری اسلامی ایران»، پژوهشنامه ایرانی سیاست بین‌الملل سال اول، شماره ۲.

علمی، ابراهیم (۱۳۸۵). جایگاه تحریم در سیاست‌خارجی ایران. فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: اسرائیل

شناسی و آمریکا شناسی، سال ۷ (۲)، صص ۷۸-۵۵.

علیزاده، علی‌اکبر (۱۳۸۸). «ریشه‌های منازعه بین ایران و آمریکا»، فصلنامه دین و سیاست، سال ۶ (۲۱)،

صص ۱۰۴-۹۱.

قانون اساسی اصل ۱۵۴ قانون اساسی.

لستر، جیمز پی؛ استوارت، جوزف (۱۳۸۱). فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی رویکردی تکاملی. ترجمه

مجتبی طبری و مجتبی میکاییلی و سهیل خورشیدی، تهران: نشر ساوالان.

مجرد، محسن (۱۳۸۶). تأثیرات انقلاب اسلامی بر سیاست بین‌الملل، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

متی، ایوب، هادیان، ناصر (۱۳۹۸). «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال عراق از منظر موازنه

تهدید (۲۰۱۸-۲۰۰۳)»، جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام، سال ۷ (۱۵)، صص ۱۳۹-۱۶۴.

- موسوی، سید محمود (۱۳۹۹). «بررسی مقایسه‌ای مؤلفه‌های پراگماتیک مقاومت و خلافت مجازی آمریکا در پسا-فیزیک داعش بر اساس نظریه مجموعه امنیت منطقه‌ای»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال ۱۰، شماره ۱، صص ۳۳۵-۳۵۳.
- میرعلی، محمدعلی (۱۳۹۲). «انقلاب اسلامی ایران و حزب الله لبنان»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی ایران، سال ۲(۴)، صص ۲۵۰-۲۲۷.
- نجات، سیدعلی (۱۳۹۳). «رویکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال تحولات نوسن خاورمیانه»، فصلنامه سیاست، سال اول، شماره چهارم.
- نجات، سیدعلی؛ موسوی، سیده راضیه؛ صارمی، محمدرضا (۱۳۹۵). «راهبرد عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران یمن»، فصلنامه مطالعات روابط بین الملل، سال ۹(۳۳)، صص ۱۷۹-۱۳۷.
- هادیان، ناصر (۱۳۹۸). مصاحبه تخصصی، تهران.
- هوشی سادات، سیدمحمد (۱۳۹۳). «روابط ایران و یمن؛ چالش‌ها و فرصت‌ها»، وب سایت دیپلماسی ایرانی.
- وحید، مجید (۱۳۹۵). سیاست‌گذاری عمومی، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.
- ولایتی، علی (۱۳۹۲). بیداری اسلامی، تهران: شرکت نشر و چاپ کتاب‌های درسی.
- ولایتی، علی اکبر (۱۳۸۰). جمهوری اسلامی ایران و تحولات فلسطین، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- Baldvin, D. (1997). The concept of Security. Review of International Studies, 23, 5-26.
- Solomon, J. (2012, March Wednesday 21). iran were in axis of resistance with syria. Retrieved from United States Institute Of Peace: <https://www.usip.org/events/challenging-axis-resistance-syria-iran-and-strategic-balance-middle-east>